कचरा व्यवस्थापन आणि पर्यावरण प्रश्न

कचरा म्हणजे काय

अशी कोणतीही वस्तु किंवा पदार्थ ज्याचा मनुष्य वापर करून टाकुन किंवा फेकून दिल्या जातात.

प्रमुख्याने कचयाचे दोन प्रकार पडतात

१ . ओला कचरा

ओला कचरा म्हणजे घरातील किंवा हॉटेल मधील उरलेले अन्न आणि सर्व प्रकारच्या कापलेल्या फळभाज्यांची साल यांचा यात समावेश होतो .

२ . सुका कचरा

सुका कचरा म्हणजे कागद□पिशवी□काच□पुठ्ठा□प्लास्टीक□या प्रकारचे किंवा या व्यतिरिक्त कोणत्याही अशा वस्तू की ज्यांचे विघटण होत नाही .

कचयाचे इतर प्रकार

१. इलेक्ट्रानिक कचरा □Electronic Waste□

इलेक्ट्रानिक कचरा Electronic Waste म्हणजे सर्व प्रकारच्या Electronic साहित्य ज्याला विजेची आवश्यकता असते.

उदा. टी.वी.□मोबाईल□मिक्सर□कॅमेरा□इत्यादी.

२. झाडांचा पालापाचोळा

या प्रकारच्या कचयामध्ये झाडांचा पाला□उद्यान्यातील कापलेला पाला□ सर्व प्रकारच्या झाडांचा ओला पाला□सुका पाला या कचयामध्ये समावेश होतो.

३. बांधकामातील राडारोडा

या प्रकारच्या कचयामध्ये बांधकामातील विटांचे तुकडे, टाईल्सचे तुकडे, रेती, इत्यादी साहित्य जे बांधकाम झाल्यावर घराब झालेले असतात आणि ते काही प्रमाणात पुन्हा वापरता येत नाही.

४. नॉनव्हेज कचरा

या कचयामध्ये चिकन मार्केट बाजारातील तसेच मासळी बाजारातील जो उरलेला कचरा असतो तो म्हणजे नॉनव्हेज कचरा.

५. सॅनिटरी कचरा

या प्रकारच्या कचयामध्ये लहान मुलांचे हगिज आणि सॅनिटरी पॅड येतात जे ज्याची आजच्या काळात कोणत्याही प्रकारची विल्हेवाट करण्याची सोय नाही. (पुण्यात रोज २० लाख पेक्षा जास्त पॅड निघतात)

सद्याची कचरा व्यवस्थापन प्रणाली

- सद्या जगात आणि मुख्यता भारतात गेल्या पंचवीस ते तीस वर्षात कचयाची समस्या ही खुप मोठी समस्या म्हणुन पुढे आली असून त्यावर चालु परिस्थिती मध्ये सरकार आणि स्थानिक पातळीवर काम करणारे प्रशासन योग्य प्रकारचे नियोजन करण्यास असमर्थ असल्याचे दिसुन येत आहे ही अशीच परिस्थिती भारतातील प्रमुख शहरामध्ये आहे त्या प्रमुख शहराचे सरासरी प्रमाण ७५ ते ८५% भरते.
- भारतात कचरा व्यवस्थापन प्रणालीमध्ये असणाऱ्या अडचणी, प्रशासनातील उणीवा, कचरा व्यवस्थापानात कठोर कायद्याची कमतरता, समाजातील लोकांची मानसिकता, योग्य सुविधाचा अभाव, राजकिय व्यक्तिचा अंतर्गत हस्तक्षेप, नियोजनाचा अभाव, कारणे जास्त असू शकतात, इत्यादी अनेक कारणामुळे कचऱ्याच्या समस्येने खुप उग्र धारण केले असून त्याचे मोठे परिणाम आता पर्यावरणावर पडत असल्याचे दिसून येत आहे.

कच-यामुळे निर्माण होणा-या समस्या

१. वायु प्रदुषण

- इलेक्ट्रानिक कच□याचे कशा प्रकारे योग्य नियोजन करावे या विषयी अजुनही उत्तम कार्य पध्दती विकसित झालेली नसल्यामुळे □झालेली असेलही पण भारतात नाही□मोठया प्रमाणात तो जाळला जातो. तो जाळण्याचे प्रमाण खुपच जास्त असुन□ज्या वेळी इलेक्ट्रानिक कचरा जळत असतो तेव्हा त्यातुन टॉकसिन Toxin हा अति विषारी वायु बाहेर पडतो जो मनुष्य प्राण्यासाठी अति हानीकारक आहे. तसेच त्यातुन कार्बनडाय ऑक्साईड हा वायु निर्मान होतो जो पृथ्वाचे तापमाण वाढीस कारणीभूत ठरतो.
- भारतातील काही मोठया शहरामध्ये ज्या ठिकाणी कचरा साठवला जातो त्या ठिकाणी प्रत्येक वर्षी दोन ते तीन वेळेस आग लागते ती १० ते २० दिवस विझत नाही□□काही प्रंसगी जास्त राहते) त्यामुळे त्या परिसरात धुर निर्माण होतो आणि तो धुर सुध्दा जवळजवळ १० दिवस वातावरणात तसाच राहतो म्हणुन त्या परिसरातील लोकांना डोळाला जळजळ आणि श्वसना संबंधी समस्या निर्माण होतात.

२. पाणी प्रदुषण

- सद्या कचरा व्यवस्थापनाची योग्य सोय नसल्यामुळे मुख्यता कचरा हा नदी□नाले□ तलाव □काही प्रसंगी समुद्रात टाकल्या जातो. भारतातील मोठी शहरे ही नदीच्या किनारी बसलेली असून त्या शहरांमध्ये गेल्या पंचविस ते तीस वर्षात स्थलांतरामुळे अनेक नविन वस्त्या तयार असुन त्या वस्त्या मुख्यता नदीच्या बाजूला स्थापन झालेल्या आहेत □म्हणुन त्या वस्त्या मधील जवळजवळ सर्वच कचरा नदी वा इतरच्या जवळ असण्या□या पाण्यात टाकला जातो.
- भारतातील परंपरेनुसार चालत आलेले सण□समारंभ□उत्सव□यात्रा□कुंभमेळा वा इतर सर्व धर्मिक कार्य□म हे मुख्यता मोठया प्रमाणात कचरा निर्माण करण्यास कारणीभूत असुन तो सर्व कचरा नदीत किंवा समुद्रात टाकणे म्हणजे आपण मोठे पुण्य प्राप्त केले अशी चुकिची समज□कल्पना□असल्यामुळे पाणी प्रदुषण जास्त होते.

३. जमिन प्रदुषण

कचरा ही समस्या खुप मोठी असून त्यावर आजच्या काळात अजुन तरी काही ठोस उपाय किंवा तो जास्त दिवस जमिनीवर न साठवता काही उपाय त्यावर शोधले गेले पाहिजे अशी तयारी अजुन तरी भारतात दिसुन येत नाही म्हणुन आजच्या परिस्थितीमध्ये जास्तीत जास्त कचरा हा जमिनीवर साठवला जातोय तो कचरा पूर्ण मिक्स असतो □ओला सुका प्लास्टीक □म्हणुन जमिनीवर कितीही दिवस ठेवला तरी त्याचे व्यवस्थितपणे विघटण होत नाही आणि त्यातुन विषारी द्रव्य निर्माण होऊण ते जमिनीत मिसळतात. कच□यातुन जे द्रव्य जमिनीत मिसळतात ते खुप हानीकारक असतात आणि ते जमिनीची सुपिकता नष्ट करण्यास कारणीभुत ठरतात.

समारोप

कचरा व्यवस्थापन कशा प्रकारे करावे ही समस्या आज आपल्या देशापुढे एक महत्वाची समस्या म्हणुन आहे कारण की ज्या गेल्या पंचविस ते तीस वर्षात कच□याचे योग्य नियोजन नसल्यामुळे अनेक नविन पर्यावरणीय समस्या आणि मनुष्याच्या आरोग्य विषयक प्रश्न निर्माण होत आहेत.

आपल्या भारतीय समाजात कच□याविषयी दृष्टिकोण हा खुपच संकोचित वृत्तीचा आहे कारण आपल्या गरजा भागवून निर्माण केलेला झालेला कचरा हा आपल्यालाच हानीकारक ठरतोय.

धन्यवाद